

Archeologienota: De herinrichting ter hoogte van de Moorsemsestraat te Baal (gemeente Tremelo)

**Annelies De Raymaeker
Stephanie Cousin**

**Tienen, 2018
Studiebureau Archeologie bvba**

Archeologienota: De herinrichting ter hoogte van de Moorsemsestraat te Baal (gemeente Tremelo)

**Annelies De Raymaeker
Stephanie Cousin**

**Tienen, 2018
Studiebureau Archeologie bvba**

Colofon

Archeologienota: De herinrichting ter hoogte van de Moorsemsestraat te Baal (gemeente Tremelo)

Initiatiefnemer:	Skrien nv
Projectleiding:	Annelies De Raymaeker
Erkend archeoloog:	Annelies De Raymaeker
Auteur(s):	Stephanie Cousin Annelies De Raymaeker
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2018, Studiebureau Archeologie bvba

Inhoudstafel

Inhoudstafel	p. 1
Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek	p. 2
1.1 Beschrijvend gedeelte	p. 2
1.1.1 Administratieve gegevens	p. 2
1.1.2 Archeologische voorkennis	p. 5
1.1.3 Onderzoeksopdracht	p. 5
1.1.4 Beschrijving geplande werken	p. 6
<i>Huidige situatie</i>	p. 6
<i>Geplande werken</i>	p. 9
1.1.5 Werkwijze en motivatie bronselectie	p. 11
1.2 Assessmentrapport	p. 12
1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied	p. 12
1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied	p. 16
1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied	p. 24
<i>Archeologische waarden (CAI)</i>	p. 24
<i>Bekrachtigde archeologienota's</i>	p. 25
1.2.4 Archeologische verwachting (datering en interpretatie)	p. 27
1.2.5 Synthese en beantwoording onderzoeksvragen	p. 27
Hoofdstuk 2 Resultaten landschappelijk bodemonderzoek	p. 29
2.1 Beschrijvend gedeelte	p. 29
2.1.1 Administratieve gegevens	p. 29
2.1.2 (Geo-)archeologische voorkennis	p. 29
2.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstelling	p. 30
2.1.4 Onderzoeksmethoden en –technieken	p. 30
2.1.5 Afwijkingen bij de onderzoeksmethode	
(t.a.v. de Code van Goede Praktijk)	p. 31
2.2 Assessment	p. 31
2.2.1 Beschrijving van de landschappelijke situering van het projectgebied	p. 31
2.2.2 Algemene beschrijving van de bodemopbouw	p. 31
2.2.3 Beschrijving van de boorprofielen	p. 33
2.2.4 Interpretatie	p. 34
2.2.5 Beantwoording onderzoeksvragen	p. 34
Hoofdstuk 3 Programma van maatregelen	p. 36
3.1 Administratieve gegevens	p. 36
3.2 Gemotiveerd advies	p. 36
3.3 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem	p. 37
3.3.1 Aanleiding van het vooronderzoek	p. 37
3.3.2 Resultaten van het bureauonderzoek en landschappelijk booronderzoek	p. 37
3.3.3 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	p. 38
3.3.4 Onderzoeksmethoden en –strategie	p. 39
3.3.5 Onderzoekstechnieken	p. 40
3.3.6 Voorziene afwijkingen van de Code van Goede Praktijk	p. 41
Bibliografie	p. 34
Bijlagen	p. 43
Bijlage 1: Fotolijst landschappelijk bodemonderzoek	
Bijlage 2: Landschappelijke boorinventaris	
Bijlage 3: Dagrappporten	

Hoofdstuk 3 Programma van maatregelen

3.1 Administratieve gegevens

Aanleiding: De opgemaakte archeologienota kadert in een geplande omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen op gronden met een oppervlakte van ca. 3593 m². Daarmee valt de vergunningsaanvraag binnen de aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de bodemingreep 1000 m² of meer bedraagt (Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).

Erkend archeoloog: Annelies de Raymaekr, OE/ERK/Archeoloog/2016/00148
Studiebureau Archeologie bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00002

Locatie: Baal (Tremelo), Moorsemsestraat 6 (fig. 2.1)
Bounding box: punt 1: x= 177078, y= 187336
punt 2: x= 177163, y= 187408

Baal, Afd. 2, Sectie D, Nrs. 459e, 458a, 456p

Oppervlakte
projectgebied: ca. 3593 m²

3.2 Gemotiveerd advies

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek (projectcode 2018L119) en combinatie met een landschappelijk bodemonderzoek (projectcode 2018L118) blijkt verder archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem nodig, omdat onvoldoende informatie is gegenereerd om een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen voor een archeologische opgraving en/of behoud *in situ* van aanwezige archeologische waarden.

Het bureauonderzoek en het landschappelijk bodemonderzoek toont aan dat er archeologisch relevante waarden uit alle mogelijke perioden vanaf de steentijden tot en met WOII kunnen worden verwacht binnen de contouren van het projectgebied. Het terrein is de laatste eeuwen niet bebouwd geweest, met uitzondering van een 19de-eeuwse woning en enkele bijgebouwen aan de straatkant.

Op expliciete vraag van de bouwheer in verband met een strakke timing i.v.m. het verkrijgen van de vergunning, werd hier een programma van maatregelen voor onderzoek met ingreep in de bodem **in uitgesteld traject** opgesteld.

Fig. 2.1: Kadasterplan met inkleuring van de delen van het projectgebied die in aanmerking komen voor uitgesteld vooronderzoek (©CADGIS).

3.3 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

3.3.1 Aanleiding van het vooronderzoek¹³

Deze archeologienota kadert binnen een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het samenvoegen van drie bouwloten voor een gebied nabij de dorpskern van Baal (gemeente Tremelo in de Zuiderkampen). Na afbraak van de huidige bebouwing, zullen deze kavels bebouwd worden met twee gebouwen die onderkelderd worden. De onderkeldering zal tot ca. 2,9 m onder het huidige maaiveld reiken. Rekening houdende met deze werkzaamheden, aangevuld met aanleg van nodige ondergrondse nutsleidingen, wordt er uitgegaan van een grondige en diepgaande bodemingreep.

De geplande werken zullen zorgen voor een structurele verstoring van de ondergrond en de eventueel daarmee geassocieerde archeologische waarden over de gehele oppervlakte van het vergunningsgebied.

3.3.2 Resultaten van het bureauonderzoek en landschappelijk booronderzoek

Op basis van de geraadpleegde bronnen kunnen binnen de grenzen van het projectgebied archeologische waarden uit alle perioden vanaf de steentijd tot en met WOII worden verwacht.

¹³ Voor een gedetailleerde en met plannen geïllustreerde omschrijving van de geplande werken, zie paragraaf 1.1.4 *Beschrijving van de geplande werken*.

Het projectgebied is gelegen op de overgangszone van een getuigenheuvel naar de Dijle- en Demervallei nabij de dorpskern van Baal (Zuiderkempen). Het projectgebied situeert zich op ca. 650 m ten zuidwesten van de Balenberg (ca. 45 m TAW), een kleine getuigenheuvel die de noordelijk uitloper vormt van de diestiaanheuvelds van het Hageland.

Uit de bodemkaart en op basis van het reeds uitgevoerde landschappelijk bodemonderzoek blijkt dat er zich binnen de grenzen van het projectgebied plaggenbodems bevinden. Binnen de grenzen van het projectgebied is er sprake van een plaggende met een dikte die varieert van ca. 60 tot ca. 110 cm. In tegenstelling tot de verwachting op basis van de bodemkaart werden er geen resten van een intacte paleobodem of podzolprofiel teruggevonden. De voormalige B-horizont is op grote delen van het terrein tevens verdwenen. De verwachting op het aantreffen van *in situ* steentijdartefactensites is dus nihil. Het archeologisch vlak (overgang van de B/C-horizont of top van de C-horizont) situeert zich op een diepte variërend van ca. 60 tot ca. 115 cm onder het huidige loopniveau. Het afdekkende plaggende kan de bewaring van grondsporensites echter wel hebben bewerkstelligd.

Hydrografisch gezien behoort het gebied tot het Dijlebekken. De meest nabijgelegen waterlopen in de buurt van projectgebied zijn de Grote Loop op ca. 130 m ten noorden van het projectgebied en de Leibeek op ca. 160 m ten zuiden van het projectgebied. Deze waterlopen maken deel uit van het Dijlebekken, dat op zijn beurt tot het Scheldebekken behoort.

Aan de hand van het historische kaartmateriaal kan worden besloten dat het projectgebied slechts in de loop van de 19de en 20ste eeuw was bebouwd ter hoogte van de straatkant. Voordien was het terrein onbebouwd en deed het waarschijnlijk dienst als akker- en/of weiland. Er zijn geen aanwijzingen van structurele bodemverstoringen binnen de grenzen van het projectgebied, met uitzondering van het gebouw ter hoogte van de straatkant, dat deels onderkelderd is.

Er zijn geen indicaties voor een structurele verstoring van de bovengrond waardoor een hoge archeologische verwachting bestaat voor het aantreffen van (pre)historische vindplaatsen uit alle mogelijke perioden vanaf de steentijd tot en met WOII, dit in de vorm van bodemsporen.

3.3.3 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

De doelstelling van dit uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem betreft het formuleren van uitspraken omtrent de aan- of afwezigheid van één of meerdere archeologische vindplaatsen en de inschatting van het potentieel op archeologische kennisvermeerdering.

De volgende onderzoeksvragen zijn hierbij van belang:

- *Welke zijn de waargenomen bodemhorizonten (beschrijving en duiding)?*
- *In hoeverre is de bodemopbouw intact?*
- *Op welke diepte(s) bevind(e)t(n) zich het archeologisch vlak?*
- *Zijn er tekenen van erosie?*
- *Wat is de relatie tot de bodem en de eventuele archeologische sporen?*
- *Zijn er archeologische sporen en/of vondstenconcentraties aanwezig binnen de grenzen van het projectgebied en zo ja, wat is de afbakening hiervan in ruimte en tijd?*
- *Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?*
- *Wat is de aard en datering van de aanwezige archeologische sporen?*
- *Naar welke activiteit of soort site verwijzen de sporen?*
- *Zijn er sporen uit één of meerdere periodes aanwezig?*

- *Is verder archeologisch onderzoek nodig? Zo ja, welke zones komen in aanmerking voor vervolgonderzoek?*

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek en landschappelijk bodemonderzoek konden geen verstoorde zones zonder relevante archeologische waarden worden vastgesteld. Het volledige vergunningsgebied (ca. 3593 m²) is dan ook geselecteerd voor verder onderzoek.

Het vooronderzoek in zijn geheel kan als volledig worden beschouwd als er voldoende informatie is gegenereerd om:

- een te bekrachtigen nota op te maken die de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende staft.
- een te bekrachtigen nota op te maken die het ontbreken van potentieel op kennisvermeerdering afdoende staft.
- een te bekrachtigen nota op te maken die de onmogelijkheid voor een behoud *in situ* staft en een plan van aanpak hiervoor biedt.
- een te bekrachtigen nota op te maken die de mogelijkheid voor een behoud *in situ* staft en een plan van aanpak hiervoor biedt.

3.3.4 Onderzoeksmethode en -strategie

De keuzes van de methodes voor verder vooronderzoek en het wel/of niet uitvoeren van deze onderzoeken, worden gebaseerd op de volgende vier criteria:

- 1° is het MOGELIJK deze methode toe te passen op dit terrein (ook kosten-batenanalyse)?
- 2° is het NUTTIG deze methode toe te passen op dit terrein?
- 3° is het overdreven SCHADELIJK voor het bodemarchief om de methode toe te passen op het terrein?
- 4° is het NOODZAKELIJK om deze methode toe te passen op dit terrein (ook kosten-batenanalyse)?

Vervolgens wordt de opportuniteit van de diverse methoden voor vooronderzoek met ingreep in de bodem afgewogen:

Methode	Opportuun	Motivering
Verkennd archeologisch booronderzoek	Nee	Deze methoden zijn enkel noodzakelijk indien de aanwezigheid van één of meerdere begraven (paleo)bodem(s) werd vastgesteld. In dat geval is er een hogere kans dat er nog <i>in situ</i> bewaarde artefactenconcentraties uit de prehistorische periode (steentijd en metaaltijden) aanwezig zouden zijn. Er is echter geen specifiek hoge verwachting voor het aantreffen van <i>in situ</i> resten uit de steentijd vooropgesteld op basis van het reeds uitgevoerde landschappelijk bodemonderzoek.
Waarderend archeologisch booronderzoek	Nee	
Proefputten in functie van steentijd artefactensites	Nee	
Proefsleuven en/of proefputten	Ja	Het is mogelijk en nuttig om deze methode toe te passen op het terrein. Een proefsleuvenonderzoek laat toe inzicht te krijgen in de verstoringsgraad van het bodemarchief en de bewaringstoestand van de aanwezige archeologische waarden.

De onderzoeksdoelen zijn succesvol bereikt wanneer de vooropgestelde onderzoeksvragen en de bijkomende onderzoeksvragen die opgesteld worden naar aanleiding van elk *assessment* zijn beantwoord.

Na het verkrijgen van de vergunning dienen nog aanwezige bomen **bovengronds verwijderd** te worden. Het gebouw aan de straatkant en de bijgebouwen dienen afgebroken en verwijderd worden **tot op het niveau val het maaiveld**. Wanneer dit is gebeurd en het volledige terrein beschikbaar en toegankelijk is voor vervolgonderzoek, kan het archeologisch onderzoek in uitgesteld traject worden uitgevoerd.

3.3.5 Onderzoekstechnieken

Proefsleuvenonderzoek: techniek en motivatie

De sleuven worden aangelegd volgens de Code van Goede Praktijk hoofdstuk 8.6. Het betreft een site zonder complexe verticale stratigrafie (landelijke context).

De aanlegdiepte van de proefsleuven wordt tijdens het veldwerk bepaald door de veldwerkleider op basis van de vraagstelling en de onderzoeksdoelen. Ook de inplanting van kijkvensters wordt tijdens het veldwerk bepaald door de veldwerkleider. De locatie van kijkvensters staat in functie tot de densiteit en aard van de aanwezige bodemsporen.

De proefsleuven hebben een breedte van 2 m. De proefsleuven worden aangelegd in een vast grid. Het betreft parallelle raaien van ononderbroken proefsleuven met een maximale tussenafstand van 15 m ten opzichte van elkaar, gerekend vanuit de centrale lengte-as van de sleuven (fig. 2.2). Mogelijk is er ter hoogte van de bebouwing langs de straatkant een kelder aanwezig. Afhankelijk van de verstoringsdiepte van deze kelder (en de vastgestelde verstoring van de oorspronkelijke bodemopbouw) kan de veldwerkleider ter plaatse beslissen of de proefsleuf in deze zone dient te worden doorgetrokken. Deze afwijking van het vooropgestelde programma van maatregelen dient verantwoord te worden in de rapportering van het proefsleuvenonderzoek.

Door middel van proefsleuven wordt min. 10% van het onderzoeksareaal onderzocht. De oppervlakte van de kijkvensters bedraagt 2,5%. Indien een archeologische site wordt aangetroffen, worden extra proefsleuven en/of kijkvensters gegraven om een afbakening van de site te bekomen. Kijkvensters worden ook gegraven om schijnbaar lege zones te controleren.

De proefsleuven en eventuele kijkvensters worden uitgegraven met een graafmachine met een tandenloze bak. De proefsleuven worden aangelegd op alle archeologische niveaus waarop grondsporen te zien zijn. De teelaarde en het eventuele onderliggende colluvium worden verwijderd. Bij het leesbaar maken van het te registreren grondvlak dient aandacht te worden besteed aan de aanwezigheid van lithisch materiaal. Een steentijdsite is weinig waarschijnlijk, maar kan immers niet uitgesloten worden. Indien een steentijdsite wordt aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek, worden de artefacten in 3D geregistreerd. Het materiaal wordt tijdens het veldwerk voorgelegd aan een ervaringsdeskundige lithische artefacten.

De uitvoerders van het proefsleuvenonderzoek dienen niet te beschikken over bijkomende specifieke competenties ten opzichte van deze opgenomen in de Code van Goede Praktijk.

Fig. 2.2: Sleuvenplan (geprojecteerd op de kadasterkaart).

2.3.6 Voorziene afwijkingen van de Code Goede van Praktijk

Er zijn geen afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk voorzien.

Bibliografie

Literatuur:

DE RAYMAEKER, A., VAN DER WAA, M. EN L. FOCKEDY. 2016. *Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Barbarastraat te Tremelo*, Tienen.

DE MOOR, G. EN I. HEYSE. 1978. De morfologische evolutie van de Vlaamse Vallei, *De Aardrijkskunde*, 343-375.

DEVROE, A. 2017. *Archeologienota – Verslag van Resultaten. Baal - Baalsebaan*, Mechelen.

DEVROE, A. EN G. BERVOETS. 2018. *Archeologienota – Verslag van Resultaten. Tremelo – Parkheidestraat*, Mechelen.

DEVROE, A., BERVOETS, G. EN J. WIJNEN. 2018. *Archeologienota – Verslag van Resultaten. Tremelo-Moorsemsestraat*, Mechelen.

GOOVAERTS, S. EN M. LAMBERTS. 2017. Archeologische evaluatie van het bodemarchief langs de Pastoriestraat, Nobelstraat, Beulkensstraat, Louis Van Holestraat, Eén-Meistraat, Pastoor Caytanstraat en Camille Huysmansstraat te Baal (Tremelo) TRE3019, *ABO Archeologische Rapporten 419*, Aartselaar.

VAN RANST, E EN C. SYS. 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Gent.

Websites geraadpleegd in december 2018:

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/135002>

<https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

www.agiv.be

www.dov.vlaanderen.be